

HÂKİM UNSURU AÇISINDAN CEZA DAVALARININ UZAMASININ SEBEPLERİ

Prof. Dr. Erol CİHAN

PLÂN

I. Giriş

A. Genel olarak, adaletin gecikmesi sorunu.

1. Hukukun, adaleti gerçekleştirme zorunluluğu.
2. Adaleti gerçekleştirme sorununun karmaşıklığı.
3. Adalet ile sür'atin sıkı ilişkisi.
4. Hastalığın teşhisi gerekliliği.
5. Ceza davalarının gecikmesinin tarihsel gelişimi.
6. Atılan yanlış adımlar.
7. Aktüel problem ve sonuçları.
8. Türk Ceza Adaleti Cihazının genel durumu.
9. Ceza adaletinin dağıtımında hâkimin rolü.
10. Adaletin sür'atli dağıtımının özdeyişlerde dile getirilmesi.
11. Halk ozanlarının deyişinde, adaletin patolojik gecikmesi.

B. Özel olarak ceza davalarının uzamasının hâkim açısından sebepleri.

1. Toplu bakış.
2. Adalet yılı açış konuşmalarında ceza adaletinin patolojik gecikmesi.
3. Doktrinde ceza adaletinin patolojik gecikmesi.

II. CMUK. ile diğer mevzuatın hükümlerinin eksiksiz, etkili, isabetli bir biçimde uygulanmamasından doğan geciktirici sebepler.

1. Davaların, hazırlanmış ve olgun bir halde mahkemeye sevkedilmemesi.
2. Tanıkların duruşmaya davet edilmesi.
3. Tanıkların dinlenmesi.
4. Gereksiz tâlikler.

5. Delillerin ortaya konulmasının kabul edilmesi.
6. Gereksiz olarak bilirkişiye başvurma hallerinin yaygın oluşu.
7. Yargıtay'ın, gecikmeye yolaçıcı tutumu.

III. Muhakeme Hukukunun temel ilkelerinin uygulanmamasından doğan sebepler.

1. Muhakemenin yoğunlaşması ilkesinin titizlikle uygulanması sorunu.
2. Muhakeme ekonomisi ilkesi.

IV. Hâkimlerin hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitiminin olmaması veya yetersizliğinden doğan sebepler.

1. Hâkimlerin bağımsızlığı,
2. Hâkimlerin (hukukçuların) yetiştirilmesi.

V. Zorunlu, gerekli değişikliklerin, ihtiyaçlara uygun, uyumlu olarak, zamanında, özenli bir biçimde yapılmamasından doğan sebepler.

VI. Ceza mahkemelerinde, işyükünün aşırı derecede büyümesinden doğan sebepler.

VII. Koordinasyon, organizasyon yokluğundan, yetersizliğinden doğan sebepler.

VIII. Toplumsal özelliklerden kaynaklanan sebepler.
Sonuç

I. GİRİŞ

Bu kollokyumdaki tebliğimizin konusu sayın Dönmezer'in şu ifadesinde özetlenmiştir : "İşlediği iddia edilen bir suç sebebi ile, Devletin yetkili mercilerince itham edilen kişinin, bütün savunma imkânlarından yararlanarak ve eşitlik esaslarına uygun olarak tarafsız, hukuk bilimine vâkîf ve adâlet esaslarına sadık mercilerince, dürüst, etkin ve "sür'atli" bir yargılamaya tâbi tutulması, insanın temel haklarından en başta gelenidir"¹.

A. GENEL OLARAK ADALETİN GECİKMESİ SORUNU.

1. Hukukun adaleti gerçekleştirme zorunluluğu.

Hukuk, sonunda adâleti gerçekleştirmek ister, onun aslî ödevi, adalettir. Güzelliğe yönelmiyen bir san'at ya da hakikatı amaç edinmeyen bir bilim nasıl anlamsız ise, öylece adalete yönelmiyen bir hukuktan sözetmenin de anlamı yoktur².

2. Adaleti gerçekleştirme sorununun karmaşıklığı.

Hiçbir konu ve sorun, tek yanlı değildir. Aksine karmaşık bir yapı göstermektedir. Bu nedenle bakışımız da buna uymalıdır³. Adaletin gerçekleştirilmesi, ceza davalarının uzaması sorunu da böyle

-
- 1) Dönmezer, Gecikmeyi Önlemek İçin (Gazete makalesi), Son Havadis, 25.2.1981.
  - 2) Aral, Vecdi, Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine, İstanbul, 1971, s. 25.
  - 3) Bak. Wien, Das Problem des Relativismus, Philosophie im Übergang zur Anthropologie, Berlin, 1950, s. 11, 86/87, 88. Zikreden : Aral, s. 28.

bir bakış açısı ile ele alınmalı, sorunu yaratan gerçek sebepler bulunmalı, daha sonra ona uygun isabetli çözüm yolları gösterilmelidir.

3. Adalet ile sür'atin sıkı ilişkisi.

Adalet ile sür'at, birbirinden ayrılmayacak kavramlardır. Ceza işlerinde, davanın en kısa zamanda sonuçlandırılması zorunludur. Bunun çeşitli yönlerden yararı vardır : kamu oyunun giderilmesi, cezanın genel önleme görevinin sağlanması, toplumun adliyeye güveninin artırılması v.b. gibi. Bunun doğal sonucu olarak da davaların sürüncemede bırakılması, adliyeye güveni sarsacak etkenlerin tâ başında gelir⁴.

Böyle olmakla birlikte, asıl amaç, adalet olduğu için, hiçbir zaman o, sür'ate feda edilemez. Bu nedenle amaç, iyi - kötü, herhangi bir biçimde davanın bitirilmesi değil, haklıyı, haksızı, suçluyu, suçsuzu bularak, âdil bir sonuca ulaşmaktır.

4. Hastalığın teşhisi gerekliliği.

İlkin, davaların uzamasının sebepleri, sonra da bunların çözüm yollarının gösterilmesi gerekir. Başka bir deyişle, ilkin hastalığın teşhis edilmesi, sonra da tedavi çarelerinin belirtilmesi zorunlu bulunmaktadır.

Ceza yargılamasının gecikmesi, davaların uzaması acaba nereden kaynaklanmaktadır? Akla, *kanunların iyi olmaması* mı, yoksa *iyi uygulanmaması* mı veya bunların dışındaki bir sebepler grubu mu, yoksa karma sebepler mi etken olmaktadır sorusu gelmektedir.

5. Ceza davalarının gecikmesinin tarihsel gelişimi.

Ceza adaletinin gecikmesinin şikâyet konusu olması, ceza muhakemesinin hızlandırılması gereği, çok derin tarihsel kaynaklara, kökene sahiptir. Gerçi, ceza davalarının gecikmesi bugün için güncel bir problem olmakla birlikte geçmişte de aynı olayın tarih sahne-

4) **Taner**, Ceza Davalarının Uzaması Sebepleri, Alınması Gereken Tedbirler, İHFM. 1946, c. XII, s. 969.

sine çıktığı görülmektedir. Gerçekten İngiltere'de 1215 tarihli Magna Charta'da kral tarafından "hak ve adaletin yerine getirilmesi geciktirilmeyecek, tehir edilmeyecektir" denilmektedir. Bu beyan, İngiliz ve Amerikan mahkemelerinin çoğunun mühürlerine kazılmıştır. Yine Sheakspeare'in eserlerinde, adalet dağıtımındaki gecikmelerden, sık sık alayla ve eleştiri ile sözedilmektedir⁵.

6. Atılan yanlış adımlar.

Ceza adaletinin gecikmesi, toplumu çok yakından ilgilendiren, toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkınca; hukukî problemlerin çözümünde ötedenberi başvurulan yöntem akla gelir; onun çareleri olarak da 1839 Tanzminat Fermanından bu yana yanlış adımlar atılmıştır. Gerçekten hukukî problemlerin çözümünde, hastalığın biricik devası çözüm yolu olarak (*kanunların yapılması, kanunların değiştirilmesi*) gibi bir yolun *sihirli değnek* telâkki edilmesi sözkonusu olmuştur. Bu gibi yollar, yalnız başına eksiktir, yetersizdir. Bazen de yanlıştır, bu nedenle hastalığı tedavi edici payı da iyi ölçülmemiştir. Kanunların değiştirilmesi yolu, *birçok kez denendiği halde, olumlu, iyi sonuçlar alınmamış, beklenenler gerçekleşmemiş, umutlar sönmüş, davalar daha da büyük ölçüde uzayıp gider özellik kazanmıştır.*

Bu konuda en doğru yol yukarıda da belirtildiği gibi, *ilkin gerçekçi bir gözle isabetli teşhisin* konulmasını sağlamaktır. Başka bir deyişle, ceza adaletinin, aşırı derecede gecikmesinin ceza davalarının adetâ *patolojik bir gecikmeye sürüklenmesinin gerçek sebepleri geniş kapsamlı, isabetli bir görüş açısından saptanmalıdır*⁶.

7. Aktüel problem ve sonuçları.

Ceza adaletinin hızlı, etkin, âdil ve isabetli bir şekilde dağıtılması dün de bugün de toplumların başlıca sorunlarından birisini oluşturmuştur. Haksızlığa uğrayanın, devletin yargı mercilerine başvurarak adaletin dağıtımından yararlanması hakkı bugün *anayasal*

5) Bak. **Dönmezer**, Ceza Adaletinde Reform İlkeleri, İHFM. 1972, c. XXXVII, sayı 1-4, Ayrıbası, s. 8.

6) **Taner**, s. 969.

değerde bir konu telâkki edilerek vatandaşın temel haklarından biri olarak düzenlenmiştir.

Ceza adaletinin gecikmesi sorunu Türkiye için de tam anlamı ile sıcaklığını taşıyan, önemini yitirmeyen, büyük şikâyetlere yol açan ve çözülmesi zorunlu bulunan *toplumsal bir sorun* olarak ceza adaletinin gündemindedir. Suçların toplam olarak miktarı artmakta, yaşlı ceza adaleti örgütü, bunları yargılamada toplumun büyük şikâyetlerine yol açacak biçimde gecikmekte, davalar uzamaktadır. Hattâ ceza adaletinin bu gecikmelerinin "*patolojik*" bir özellik kazandığı da gözlemlenmektedir.

Ceza adaleti örgütünün çözümleyeceği sorunların, halletmesi gereken işlerin sayısının aşırı bir derecede büyük yekûnlara ulaşması, bu örgütün beklenen bir hızlilik içinde âdil, etkin, isabetli çözüme ulaşamamasından ötürü *bunalıma düştüğü* görülmektedir.

Davaların uzun sürmesi, bugünkü ceza muhakemesinin başlıca esaslı kötülüğünü oluşturmaktadır. Bunun doğal sonucu olardak adlî faaliyete karşı saygı, yanlış kararlardan ötürü uğranılan zararlardan az zarar görmemektedir⁷. Etkili bir hukukî himaye, haksızlığın esaslı bir şekilde araştırılıp incelemesini zorunlu kılan sadece isabetli hükümleri istemekle kalmamakta, aksine hakkın, hızlı bir biçimde yerine getirilmesini, gerçekleşmesini istemekte ve beklemektedir. Bir davanın uzun süre devam etmesi, sonuçta elde edilen *dava zaferinin değerini çok defa büyük ölçüde düşürmektedir*.

Ceza davalarının gecikmesi, zamanında bitirilememesi, cezanın önleyici etkisini yok etmekte, ayrıca âdil, hukuka uygun kararların verilmesini de geniş ölçüde önlemektedir. Uzun süren celseler içinde tanıklar olayları, olayla ilgili olarak bildiklerini, gördüklerini unutmakta, zamanın yıpratıcı ve eskitici etkisi, *adaleti tahrip edici* sonuçlar doğurmaktadır. Böylece isabetli kararlar verilememektedir. Davaların gecikmesi *kanun önünde eşit adalet ilkesini de sarsmaktadır*. Kamu oyu infial duymakta, kanuna ve mahkemelere karşı saygı azalmakta, daha çok suç işlenmesi yoluna gidilmektedir. Gerçekten haksızlığın giderilmesi imkânını kaldıran bu patolojik gelişme,

7) **Rosenberg/Schwab**, Zivilprozessrecht, 11. Auflage, München, 1974, s. 411.

bundan böyle davaların gecikeceği konusunda bir inancın somut bir örneği olarak yurttaşlar arasında yaygınlaşarak, sözkonusu hakkın yargı mercileri huzurunda aranmasından çekinilmesini ve başkaca yollara başvurulmasını, *kabadayıların, mafyaların yardımlarının araştırılması* gibi hukuk dışı yollara müracaat edilmesini sonuçlamaktadır⁸.

Böylece *adliyeye, hukuka ve devlete olan güven esaslı bir biçimde sarsılmaktadır*⁹.

8. Türk Ceza Adaleti Cihazının genel durumu.

Hızlı bir toplumsal değişme sürecine girmiş olan Türkiye'de¹⁰ bozulan kamu düzenini, güvenliğini hızlı bir biçimde âdil ve etkin olarak sağlamakla görevli bulunan adalet örgütünün çağdaş nitelikte organik ve fonksiyonel bir yapıya sahip olmaması, suç, iş yükü artışı ve hizmet alanlarının genişlemesine rağmen personel sayısının yetersiz kalması, istihdam edilen görevlilerin istenilen düzeyde olmaması ve bu düzeyi yükseltme amacına yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarının ve olanaklarının yetersizliği, mahkemelerin suçlularla mücadelesinde etkinliğini sağlayacak önlemlerin alınmamış olması v.s. sebepler, bu örgütün başarısızlığını doğurmaktadır.

Türk adalet cihazı konusunda "manzara-ı umumiye" şöyle ifade edilebilir : bu cihaz bir süredir nedenleri, *kısmen ülkenin genel sorunlarından, kısmen kendi yapısından, kısmen Türk toplumunun özelliklerinden kaynaklanan, kısmen de siyasal iktidarların tutumu ile ilgili bulunan büyük bir bunalım içinde yaşamaktadır.*

Adalet cihazı ile ilgili olarak, çeşitli yasaların eksikliği yetersizliği, boşluğu ile bunların yanında yasaları da aşan, onlara aykırı biçimde geliştirilip sürdürülen bir "*uygulama*"nın varlığı da görülmektedir.

8) **Dönmezer**, Gecikmeyi Önlemek İçin, Son Havadis, 25.2.1981; **Dönmezer**, Ceza Adaletinde Reform İlkeleri, 1972, s. 159.

9) Bak. aynı nitelikte : **Dönmezer**, Aynı Ceza Adaletinde Reform İlkeleri, s. 9.

10) **Kuru, Bâki**, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, 2. bası, Ankara 1977, s. 198.

9. Ceza adaletinin dağıtımında hâkimin rolü.

Ceza muhakemesinin yürütülmesinde *çeşitli sùjeler* görölmektedir. Bu sùjelerin bir kısmı *birinci derecede* önemli olanlardır. Diğer bir kısmı ise *ikinci derecede* önemli bulunanlardır. *Hâkim, savcı, müdafî, birinci derecede* önemi olan başlıca sùjeleri oluştururlar. Bu sùjelerin içinde, *hâkim*, adalet mekanizmasının *belkemiğini oluşturur*. Hâkimlerin tutum ve davranışı, kollektif bir faaliyet olarak muhakemenin cereyanında başlıbaşına büyük bir önem kazanmaktadır. *Hâkim, hem hukukta, hem cezada davayı çabuk ve en az masrafı gerektirecek şekilde görmekte mükellef olan adlî bir sùjedir* (HUMK. m. 77)^{10a}.

Hukukta, taraflar arasındaki ihtilâf, bir dava ile mahkemeye aktarıldıktan sonra, artık kamu yararı alanına girilmiş olmaktadır. Davanın çabuk bir şekilde görülmesinde, tarafların olduğu kadar toplumun da menfaati vardır. Bu sebeple hâkim, davayı mümkün olduğu kadar çabuk ve düzenli bir şekilde görüp sonuçlandırmakla mükelleftir. Bu hal ve gereklilik, cezada evleviyetle geçerlidir.

10. Adaletin sür'atli dağıtımının özdeyişlerde dile getirilmesi.

Adaletsiz bir ÷lke, mezbahadan başka bir şey değildir. (Clemenceau).

Adalet, kutup yıldızı gibi yerinde durur ve geri kalan her şey onun çevresinde döner. (Konfüçyüs).

Ömer Hayyam'a göre adalet, evrenin ruhudur.

Adaletin gerçekleşmesi zorunludur, fakat yeterli değildir. Adalet sür'atli biçimde gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle "geç kalan adalet, adaletsizliktir (Walter Savage Landor).

İslâmiyette de adaletle ilgili özdeyişler vardır, şöyle ki :

Âdil olunuz.

Adaletsizlik, *âfetlerin en yıkıcısıdır*. Bu nedenle denilmiştir ki, "adaletsizliği bir yangından daha çabuk söndürünüz"¹¹.

10a) Aynı yer.

11) **Erk, Hasan Basri**, Meşhur Türk Hukukçuları, İstanbul, 1954, s. 350.

11. Halk ozanlarının deyişinde, adaletin patolojik gecikmesi.

Adaletin gecikmesi, adalet hizmetinin hastalıklı bir tezahürü olarak halk ozanlarının deyişlerine kadar girmiştir. Bir ozan bu konuda (Hâkim Beğ) başlıklı şiirinde kamu hizmeti olarak adaletin gecikmesini şöylece dile getiriyor :

*Gene tehir etme üç ay öteye
Bu dava dedemden kaldı hâkim beğ,
30 yıl da babam düştü ardına,
Siz sağolun, o da öldü hâkim beğ.*

*Yaşım 72, usandım gel git,
Bini geçti burada yidiğim zulmüt,
Eğer diyeceksen "bana ne", öl git,
Oğlumun bir oğlu oldu hâkim beğ.*

*8 Evlek tarla, bir geverlik su,
Yüzyılda hüküme bağlanmaz mı bu?
Kazansam da hu, kazanmasam da hu,
Canım ta burnuma geldi hâkim beğ.*

B. ÖZEL OLARAK CEZA DAVALARININ UZAMASININ HÂKİM AÇISINDAN SEBEPLERİ.

Ceza davalarının uzaması, ceza adaletinin tecellisinin çok gecikmesi, çok çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu sebepleri ana çizgileri içinde şöylece gruplandırabiliriz :

1. Toplu bakış.

Ceza adaletinin gecikmesinin, adaletin kamu hizmeti olarak Türkiye'nin tâbi olduğu çeşitli ve genel nitelikteki ortak sebeplerden soyutlanmış bir biçimde ele alnamıyacağı kabul edilmelidir. Türkiye'de her çeşit kamu hizmetinin tâbi olduğu ortak nitelikte çeşitli özellikler vardır. Söz konusu kamu hizmetlerinden başlıcası olarak adalet hizmetleri ve bunun bir parçasını oluşturan ceza adaleti hizmeti de bu ortak sebeplerden kaynaklanan özelliklere sahiptir.

Fizikteki bileşik kaplar misali, bir ülkenin kamu hizmetlerinin bir kısmının çok iyi, diğer bir kısmının çok kötü olması, birbirini hiç etkilememesi sözkonusu olamaz. İşte bu sebeple ceza adaleti de diğer kamu hizmetleri içinde, onların olumsuz niteliklerini, *ortak özelliklerini* doğal olarak taşıyacaktır.

2. Adalet yılı açış konuşmalarında ceza adaletinin patolojik gecikmesi.

Ceza davalarının, beklenen çabuklukla sonuçlandırılmaması karşısında bunların hangi sebeplerden kaynaklandığının araştırılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu sebepler ilgili makamlar tarafından da ötedenberi başlıca şikâyet konusu haline gelmiştir. Esasen görev sahipleri ceza adaletinin bu denli gecikmesinin patolojik bir özellik kazandığı görüşündedir. Gerçekten Yargıtay Başkanlarının çeşitli Adalet Yılı Açılışlarında yapılan törenlerde, ceza adaletinin gecikmesi olayını *birçok kez* dile getirmişlerdir. Sözelimi 1971-72 Adalet Yılı Açılış Töreninde Yargıtay Başkanı Adalı özetle şunları belirtmiştir :

1) CMUK'da sür'ati sağlayacak yeni ve kesin hükümlere ihtiyaç vardır. Bunu yanında diğer kanunlardaki gerekli değişmeler de yapılmalıdır.

2) Adalet örgütünün yardımcı personelinin (memur ve kâtiplerin) toplumsal, kültürel durumları yükseltilmeli; toplumsal ve meslekî bilgilerini artıracak tedbirler alınmalıdır.

3) Yürürlükteki kanunların usulle ilgili olan sür'ati sağlayabilecek hükümlerinden gereği gibi faydalanılamamaktadır. Sözelimi hazırlık ve ilksoruşturmanın her yönü tamamlanmadan işler mahkemeye gönderilmekte, mahkemelerce duruşma hazırlığı iyi yapılmadığından işler uzamaktadır.

4) Hâkimin takdirine bağlı işleri, gereksiz şekilde ve usule aykırı olarak bilirkişiye havale etmesi, işleri uzatmaktadır.

5) Hâkimlerin davaların duruşmasına hazırlıksız çıkması davaların uzamasına yol açmaktadır.

6) Hâkimlerin dosyaları sık sık tetkik için celselerin tâlik edilmesi, işleri uzatmaktadır¹².

3. Doktrinde ceza adaletinin patolojik gecikmesi.

Ceza davalarının hâkim açısından gecikmesinin çeşitli sebepleri doktrinde^{12a} şöyle sergilenmektedir :

1. Mahkemelerde yargılamanın iyi bir kamu idaresinin yürütülmesinde uygulanması gerekli rasyonellik esaslarından uzak kalmış olması, çağdaş sevk ve idare ilkelerinin uygulanmaması, ceza davalarını uzatmaktadır.

2. İşin mahkemeye sevkinden önce gerekli önsoruşturmaların iyi yapılarak delillerin derli toplu bir şekilde hâkim huzuruna, mahkemeye getirilmemiş olması, özellikle kolluğun görevini gereken enerji ve bilgi ile yerine getirebilmek imkânından yoksun bulunması davaları uzatmaktadır.

3. Mahkemelerin fuzulî bir yük altına sokulmuş bulunmaları, bazı mevzuatın çağdaş düşünceye göre suç sayılmaması gereken bazı fiilleri, suç olarak düzenlemesi, muhafaza etmesi hususu da davaları uzatmaktadır. Birçok suç fiillerinin suç olmaktan çıkarılması (*dekriminalize edilmesi*), veya cezasız hale getirilmesi (*depenalize edilmesi*) zarurî iken bu yola başvurulmaması, mahkemelerin ağır iş yükü altında kalması sonucunu doğurmaktadır.

4. Hâkimlerin uygun bir denetim mekanizmasına tâbi tutulmamalarından ötürü (özellikle 1972 ye kadar) işlere gereken derecede önem vermemeleri ve etkin bir biçimde çalışmamaları da ceza davalarını uzatmaktadır.

5. Müdafilerin, yargılamanın geciktirilmesini sonuçlayıcı müdahaleleri de davaları uzatmaktadır.

6. Yüksek mahkemelerin tesis ettikleri içtihatlarla ve uygulamalarla ceza davalarının uzaması sözkonusu olmaktadır.

12) Bak. Zikreden : **Dönmezer**, Ceza Adaletinde Reform İlkeleri, 1972, c. XXXVII, sayı 1-4, Ayrı Bası, s. 7.

12a) **Dönmezer**, Aynı yer.

7. Bazı usul kurallarının fonksiyonel halden çıkararak amacı karşılamamaları ve gereksiz yere davayı uzatmaları sözkonusudur.

II. CMUK. İLE DİĞER MEVZUATIN HÜKÜMLERİNİN EKSİKSİZ, ETKİLİ, İSABETLİ BİR BİÇİMDE UYGULANMAMASINDAN DOĞAN GECİKTİRİCİ SEBEPLER

Adalet cihazının iyi işlemediği açık seçik bir gerçeklik kazanmıştır. Bu cihazdan şikâyet etmeyen kalmamıştır. Bunun genel sebepleri yanında mevcut pozitif hükümlerin etkili, bilgili, enerjik bir biçimde uygulanmamasından doğan sebepleri vardır.

Kanun hükümlerinin etkin, hızlı, eksiksiz bir şekilde uygulanmaması, ceza adaletini patolojik olarak geciktirmektedir. Şöyle ki :

1. Davaların, hazırlanmış ve olgun bir halde mahkemeye sevk edilmemesi.

Savcılıkça idianame ile doğrudan mahkemeye verilen işlerin hazırlık soruşturması çok kez tam olarak yapılmamakta, ilksoruşturma yapılan işlerde de bu soruşturma çoklukla noksan bırakılmaktadır. Bu kez mahkemeler noksanları tamamlamak, soruşturmayı genişletmek zorunda kalmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da muhakeme tâlikten tâlike sürüklenmektedir.

Özellikle büyük il merkezlerinde bu olumsuz tutum ve davranış, göze ilk anda çarpacak kadar açıktır. Savcılığın görevi, sadece kamu davasını açmaktan ibaret değildir, ilksoruşturmaya verilmeyen işlerde savcı hazırlık soruşturmasını esaslı bir biçimde yaparak *tüm delilleri toplamak*, tahkik işlemlerini yapmak, sonuçta işi olgun bir niteliğe kavuşturduktan sonra, olabildiğince *ayrıntılı bir iddianame* ile mahkemeye sevk etmek bulunmalıdır¹³.

Uygulamada büyük merkezlerde işin böylece olgunlaştırılmadığı, savcılığın adetâ bir posta kutusu görevi ile hareket ettiği görülmektedir. Savcı haber aldığı suçun soruşturmasını, kolluğa havale ediyor. Evrak döne dolaşa karakolda adlî kısım denilen bir polis

13) **Taner**, s. 971-972.

memurunun önüne geliyor. Soruşturmanın kendisi, artık o memurun himmetine anlayışına, yeteneğine kalıyor. Tutanaklar, ifade almalar, sorulan sorular, delil değerleri v.s. herşey *memurun formasyonu ile oranlı* oluyor. Tamamlanan evrak, savcıya gönderiliyor. Savcı, hukukçu olmayan bir memurun evrakında eksik bir husus gördüğü zaman tekrar kendisine havale ediyor. Soruşturma evrakı savcı ile kolluk arasında bir kaç kez gezi yaptıktan sonra, savcılığın klişe bir iddianame düzenlemesi ile mahkemeye sevkediliyor. Burada ortaya çıkan sorunun aynı zamanda kadro, yetişkin personel ile ilgili olduğu şüphesiz doğrudur.

İlksoruşturmaya tâbi olmayan işlerde, kanunun hükümlerini uygulamak, işlerin olgun olarak mahkemeye sevkini temin etmek amacı ile savcılığın daha faal hale gelmesi zorunludur¹⁴.

Gerek kolluğun ilk olarak işe elkoyması, gerek savcılarının, özellikle büyük merkezlerde, bazı soruşturma işlemlerini kolluğa tevdi mecburiyetinde olduğu hallerde, zabitanın bu işi gereğince yapabilmesi için yetenekli olmasının şart olduğu inkâr edilemez. Oysa kanunları yeterince bilmeyen, ceza hukukunun ilkel bilgileri dahi çok sınırlı olanların bu işlerde başarı kazanmaları kendilerinden beklenebilir. Bu sorunun çözüm yolu, yetenekli görevli çalıştırmaktır. Bunun için de 3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununa göre hukuk mezunlarının bu işlerde görevlendirilmeleri veya görevlilerin *meslek içi tekâmül kurslarına* katılmalarının sağlanması şarttır¹⁵.

CMUK, hazırlık ve ilksoruşturmanın ayrıntılı bir biçimde yapılmasına, davaların olgun bir biçimde mahkemeye sevkedilmesine büyük önem vermiştir. Bu nedenle CMUK. m. 206 ve 214 i.s. lerde, duruşma hazırlığı başlıklı özel fasılda, duruşmadan önce adigeçen soruşturmanın tamamlanmasına yarayacak tedbirlerin alınmasına, özellikle (m. 212) ile (m. 214) başkaca sübut delillerinin toplanmasına, mahkeme başkanı tarafından karar verilebileceği belirtilmiştir. Bunlar CMUK. nin da amaç edindiği gibi, duruşmanın tek celsede, bu mümkün olmaz ise, pek kısa bir zamanda bitirilmesini sağlayacak hazırlıkların tamamlanmış olmasını hedef tutmaktadır.

14) **Taner**, s. 972.

15) **Taner**, s. 973.

Bu nedenle kolluktaki görevliler yeterli meslekî bilgilerle donatılır, savcılık daha faal bir hale getirilir, sorgu hâkimlikleri de toplanmış olan delillerin mahkemeye sadece tartışmasını bırakacak biçimde ayrıntılı, noksansız görevlerini yaparlar ve yargıç da duruşmadan önce dosyayı inceleyerek, her nasılsa noksan, yetersiz kalmış olan noktaların tamamlanmasını, yani başkaca sübut araçlarının toplanmasını (m. 214 uyarınca) sağlar ise, işlerin çok kısılacacağı, zamandan, emekten tasarruf edileceği, sonuçta ceza muhakemesinin kısa süreceği görülecektir.

2. Tanıkların duruşmaya davet edilmesi.

Davaları uzatan sebeplerden birisi de budur. Gerçekten büyük merkezlerde, dava dosyası mahkemeye gelince tanıkların listesi çoklukla kalem tarafından saptanmakta, celpnameler, kanunun emrine aykırı olarak mahkeme kaleminde doldurulmaktadır.

Kalemdeki görevli, dava dosyasında çağrılacak tanıklara celpname gönderdiğinde, Hazırlıkta, İlksoruşturmada dinlenip de, bilgi sahibi olmadığını belirtmiş olan kişi de, adresinde, ikametgâhını değiştirmiş olduğu takdirde, celpnamenin tebliğ edilememesi, muhamekeyi, *tâlikten tâlike* götürmektedir. Sonradan her nasılsa bulunan tanık'ın istinabe yolu ile ifadesi alınır, bu kez, davadaki olayla ilgili herhangi bir bilgisi olmadığı ortaya çıkarsa, emekler, zamanlar boşa gitmiş olur.

Bu sorunun çaresi, kanun hükümlerinin aynen uygulanmasıdır. CMUK. m. 193, 215 uyarınca duruşmaya çağrılacak tanıkların adlarının iddianamede gösterileceği belirtilmekte, madde 207 ve 215 de bunlara gönderilecek celpnamelerin, savcılık tarafından yazılıp tebliğ edileceği emredilmektedir..

Çağrılması gereksiz tanıklar çağrılmamalıdır. Bu konuda gerekli özen gösterilmelidir¹⁶.

3. Tanıkların dinlenmesi.

Tanıkların belirtilen saatte dinlenmemesi, yol masrafları ile tazminatının verilmemesi, tanıklık kamu görevini bir angarya, karşı-

16) **Taner**, s. 975-976.

lıksız, külfetli bir iş haline getirmiştir. Sözelimi dava ile ilgili 30 tanık aynı anda çağırılır; çok başka zamanlarda dinlenir, adalet mercilerinde kapılarda geçersiz bekleyişler, tanıklık şeklindeki kamu görevi kavramına angarya elbisesi giydirir.

Bu sorunun *çözüm yolu* şudur :

- a) Tanıklar, çağırıldığı saatlerde dinlenmelidir.
- b) Tanıklara, bekleme yerleri gösterilmelidir.
- c) Tanıkların yol masrafları ile yeterli tazminatı mutlaka ve derhal ödenmelidir.
- d) Tanıklık görevine mazereti olmaksızın gelmeyenler için CMUK'nın hükümleri uygulanmalıdır.
- e) Tanıklığın kanunî ve toplumsal bir görev olduğu topluma, halka telkin edilmeli, suçlarla, suçlularla mücadelede adliyeye yardım bilincinin uyandırılması zorunludur¹⁷.

4. Gereksiz tâlikler.

Muhakeme kollektif faaliyeti devam ederken, çok kez karşımıza gereksiz ve *davayı uzatıcı tâlikler* çıkmaktadır. Bu tâlikler değişik sùjelerden gelen taleplerle ilgili olabilmektedir.

a) İddia makamı, “evrakın memuriyetine tevdi” talebi ile çok kez tâlike sebep olmaktadır. Davayı başından sonuna kadar takip etmek görevinde olan savcının, evrakı mütalâa için istemesi —zarurî haller hariç— kesinlikle tecviz edilmeyecek bir durumdur. Savcı, esasen duruşmaya hazırlıklı çıkmalıdır, *dosyaya vâkif olarak* çıkmalıdır ki, görevini hakkı ile yapabilsin. Gerçi savcıların iş yükü çoktur, ama görevin gereklerini yerine getirmeyi genç savcılardan beklemek zorunluluğu da vardır.

b) Müdafaa makamının temsilcisi olarak müdafî de dosya münderecatı konusunda aydınlanmak, bilgi sahibi olmak için yerli yer-siz tâlik talebinde bulunmaktadır.

c) Öte yandan müdafîin ya da başka bir makamın talebini, belirli bir konuda ara kararı verilmesi suretile çözümlenmek durumunda olan hâkim, dosya münderecatına vâkif değilse, olayla ilgili

17) **Taner**, s. 978.

olarak yeterince hazırlanmamışsa, yine gereksiz bir biçimde duruşmayı bir sonraki celseye tâlik yoluna gitmektedir. Bu ise, davaların süresini patolojik bir ölçüde geciktirici, uzatıcı olmaktadır.

d) Bu tâlikler, bir halk ozanının deyişine de konu teşkil edecek önem ve yaygınlık kazanmıştır. Şöyle ki :

*Gene tehir etme üç ay öteye,
Bu dava dedemden kaldı hâkim beğ
30 yıl da babam düştü ardına
Siz sağolun o da öldü hâkim beğ.*

5. Delillerin ortaya konulmasının kabul edilmesi.

Ortaya konulması kabul edilmiş olan bir delilden, sanık ve savcı, varsa katılanlar, bir kelime ile taraflar istemiş olmadıkça mahkeme vazgeçemez (m. 238/4). Böyle bir ittifak halinde mahkeme vazgeçmeye mecbur değildir¹⁸. Bu vazgeçme, o delilin, hakikatın meydana çıkarılmasında önemli olmadığı için üç muhakeme makamı tarafından da kabulü demektir. Sözelimi sanığın ikrarı samimî ise, daha doğrusu karşı tarafa ve hâkime, samimî olduğu kanısını vermiş ise, duruşmayı başka bir oturuma bıraktıracak diğer delillerden vazgeçmek, işleri sakıncasız olarak çabuklaştıracaktır. Sanığın kabul ettiği ceza kararname ile cezalandırılmasında en ileri şeklini gördüğümüz bu vazgeçme, duruşmada tarafların istemesine değil, muvafakatine bırakılmalı idi. Şahsî hak davasında ise, davacı tek başına delilinden vazgeçebilir (CMUK. m. 238/5)¹⁹.

İlk defa duruşmada ortaya çıkan bir delilin ortaya konması mecburî olsa dahi mahkeme, 7 sebepten biri ile ortaya konmağı kabul etmeyebilir (CMUK. m. 238/5). Sözelimi doğrudan doğruya davet edilen veya beraber getirilen tanıkları, eğer muhakemeyi uzatmak maksadı varsa, mahkeme dinlemiyebilecektir²⁰. CMUK. m. 238/II f. 2'de 1696 sayılı yasa ile değişiklik yapıldı; işi uzatma maksadı eklendi (Alman StPO m. 244/3).

18) **Kantar**, Ceza Muhakemeleri Usulü, s. 261.

19) **Kunter**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, İstanbul, 1978, no. 474, s. 673-674.

20) **Kunter**, Aynı yer, dipnot 300.

6. Bilirkişiye gereksiz başvurma hallerinin yaygın oluşu.

7. Yargıtayın gecikmeye yol açıcı tutumu.

Yargıtayın dosyada *ileri sürülmeyen noktaları* ele alması uygun değildir. Çünkü işleri uzatır, arttırır.

Yargıtayın işleri çoğaldıkça, kararlarda isabet ihtimalinin azalacağı unutulmamalıdır²¹.

Öte yandan *temyiz yargılaması tam* olmalıdır. Yani, a) aykırı olduğu söylenen noktalar, birer birer incelenmelidir, b) kanunumuzun hatalı sistemine göre, başka noktalarda da hükme tesiri olacak derecede aykırılık görülürse, bunlar da belirtilmelidir, c) eğer herhangi bir noktadan bozulacaksa, varsa, diğer bütün bozma sebepleri de gösterilmelidir²². Yargıtayın bazı hallerde belli hukukî meselelerin halli ile yetindiği görülmektedir. Sözgelimi madde itibarile yetki bakımından bozmalarda, diğer bozma sebepleri gösterilmemektedir. Madde itibarile yetkili mahkeme, diğer mahkemenin kararındaki hatalar hakkında, Yargıtayın görüşünü bilmediğinden onları tekrar edebilmekte ve böylece dosya tekrar Yargıtaya gelmekte, hem Yargıtaya gelen iş sayısı artmakta, hem de muhakemeler uzamaktadır. Bozmadan sonra yer itibarile yetkili başka mahkemeye dosyayı göndermek mümkün olduğuna ve bozma sebepleri bu mahkemeye bildirildiğine göre, aynı sebeplerin madde itibarile yetkili mahkemeye bildirilmemesi için bir sebep bulunmasa gerektir²³.

III. MUHAKEME HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİNİN UYGULANMAMASINDAN DOĞAN SEBEPLER

Ceza Muhakemesi Hukukuna egemen olan bazı ilkeler vardır. Bu ilkelerin gerektiği yerlerde titizlikle uygulanmaması, Ceza Muhakemesini, davaları, uzatıcı sonuç doğurmaktadır. Sözgelimi muhakemenin yoğunlaşması ilkesi ile muhakeme ekonomisi ilkesi, Ceza Muhakemesinde patolojik gecikmeleri kısaltıcı etki yapmaktadır.

21) Kunter, no. 540, s. 783.

22) 4. CD. 1963, Çağlayan, 2. bası, 1966, c. III, s. 179.

23) Kunter, no. 540, s. 783.

1. Muhakemenin yoğunlaşması ilkesinin titizlikle uygulanması sorunu.

Ceza muhakemesi makamları, özellikle yargılama makamları, olayların hukuk normları karşısındaki durumunu açıklamak olan görevlerini yapmak için bazı vasıtaların yardımına başvurmak zorundadırlar. Bu vasıtalarından *birincisi* “normlar”dır²⁴.

Muhakeme makamlarının ve özellikle yargılama makamlarının yani hâkimlerin, görevlerini yaparken kullandıkları *ikinci vasıta* “*delil*”dir²⁵.

Yargılama makamlarının yani hâkimlerin, görevlerini yapmada, başka bir deyişle, hüküm vermede kullandıkları *üçüncü vasıta* da “*koruma tedbiri*”dir. Bunlar ikiye ayrılır: a) tutucu koruma tedbiri, ki değişikliğe engel olmak suretile eski durumu yaratmaya çalışır, b) önleyici koruma tedbiri ki, belli bir işlemin tatbikî bir değeri olmasını sağlar.

Hâkimin hükmü, hemen her olayda, hükme konu teşkil eden olay zamanından sonradır. Muhakemenin gerektirdiği bu süre içinde bazı değişiklikler de olabilir. Bu değişikliklere, mümkün olabildiği ölçüde, mani olmak gerekir. Bunun birinci ve önemli çaresi “olay zamanı ile hüküm zamanı arasındaki süreyi mümkün olabildiği kadar azaltmaktır”. Bu ilkeye “*muhakemenin yoğunlaşması*” (*Konzentrationsprinzip, concentrazione del processo*) denir.

2. Muhakeme ekonomisi ilkesi.

Ceza Muhakemesinin hızlandırılmasında önemli derecede bir etkinlik sağlayacak, başka bir deyişle ceza davalarının patolojik olarak gecikmesini engelleyebilecek muhakemenin temel ilkelerinden bir diğeri de “*muhakeme ekonomisi - Prozesseconomie*” kavramıdır. Biz bu kavramın kapsamını belirlerken, bundan sadece zaman tasarrufunu anlamamaktayız. Çünkü adıgeçen kavramın kapsamını sadece “zaman tasarrufu” ile sınırlamak, dar, yetersiz olur ve sonuçta isabetsizliğe götürür. Bu kavram daha *geniş kapsamlı* telâkki edilmelidir, böylece adıgeçen kavramı, bütüncü, tümel bir kavrayışla

24) Kunter, no. 296, s. 381.

25) Kunter, no. 321, s. 444.

ele almaktayız. Başka bir deyişle, muhakeme ekonomisi, kavram ve kapsam olarak *zamandan, masraftan ve muhakeme işlemlerinden tasarruf* edilmesini ifade edecek bir genişliktedir. Böylece ceza davaları, muhakemeleri, muhakeme ekonomisi temel ilkesine göre mümkün olabilen *en kısa zamanda, en az masrafla, en az işlem yaparak güvenli ve isabetli bir faaliyeti* gerçekleştirmelidir²⁶.

Uygulamada, bu temel ilkenin bu geniş kapsamı içinde özenle gözönünde tutulduğu, gerçekçi bir gözlem ile kabul edilemez.

IV. HÂKİMLERİN HİZMETÖNCESİ VE HİZMETİÇİ EĞİTİMİNİN OLMAMASI VEYA YETERSİZLİĞİNDEN DOĞAN SEBEPLER

1. Hâkimlerin bağımsızlığı.

Özellikle Anayasanın 132. maddesinde mahkemelerin bağımsızlığı başlığı altında, 2. fıkrada düzenlenmiştir. Bu fıkra göre "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; tavsiye ve telkinde bulunamaz".

Hâkimlerin bağımsızlığı, mahkemelerin varlığını borçlu olduğu, topluma yönelik olan görevlerinin eksiksiz, etkin, âdil, hızlı bir şekilde yerine getirilmesi zorunluluğunu unutturmamalıdır. Türk ülkesi gibi gelişmekte olan ülkelerde, toplumun en esaslı *kamu hizmetlerinden biri olarak adalet sorunlarına* en kısa zaman süresi içinde, etkili, âdil çözümler getirme, mahkemelerin, özellikle hâkimlerin başlıca görevidir. Bunu başarmak için, hâkimler kendilerinde *güçlü, köklü bir hukuk potansiyeli* taşımalarıdır.

2. Hâkimlerin (hukukçuların) yetiştirilmesi.

Türk adalet personeli (hâkim, savcı, avukat) mesleğe girmeden önce genel eğitim olarak (lise, sonra temel hukuk eğitimi olarak fakülte) akademik eğitim yapmaktadır. Burada hukukçuya, nazari dersler yanında pratik dersler de tedris edilmektedir. Ancak bunların daha da yoğun hale getirilmesini temenni etmekteyiz.

26) Cihan, (Ceza Adalet Reformu İlkeleri Sempozyumu, Raporlar - Tartışmalar), İstanbul 1972, s. 159.

Türk adalet personelinin mesleğe girerken eğitim yani *staj safhasının verimli ve başarılı olamadığı*, meslek çevrelerinde itiraf edilmektedir.

Hâkim, savcı ve avukatların *meslek içinde eğitimi* ise, Türkiye'de yoktur.

Adalet personelinin meslek öncesi ve meslek içinde eğitimini yapmak üzere bir *Türkiye Adalet Akademisi kurulması* teklif edilmiş ve bunun projesi hazırlanmıştır²⁷.

Önüne gelen ceza davalarını, isabetli, hızlı, âdil bir biçimde çözmek için yeterli formasyona sahip olmayan hâkim, ceza adaletinin patolojik olarak gecikmesine yolaçacaktır.

Bu nedenle, önce *hâkimlerin yetişmesinden işe başlamalıdır*. Onların aydın kişiler, bilgili, bilim sevgisi olan tarafsız, kişiler olması gerekir. Daha özel bir deyişle ceza hâkimi, ceza hukukunun ilkelere, müesseselerine, kavramlarına, kaynaklarına hâkim olmalı, ceza problemlerini zamanında görme ve isabetli çözme yeteneğine sahip olmalı, genel kültürü, meslek ahlâkı, çalışma disiplini bulunmalıdır. Ancak bu takdirde, hızlı, etkin, âdil ceza adaleti dağıtımını başarıya ulaşabilir²⁸..

Böylesi hâkimler, *ceza adaleti mesleğini yücelten*, yüceltmesi gereken kişilerdir.

V. ZORUNLU, GEREKLİ DEĞİŞİKLİKLERİN İHTİYAÇLARA UYGUN, UYUMLU OLARAK, ZAMANINDA, ÖZENLİ BİR BİÇİMDE YAPILMAMASINDAN DOĞAN SEBEPLER

1. *Suç hareketleri*, hızlı bir biçimde artarak büyük rakamlara erişmektedir. Ceza adalet örgütleri ise, bu yeni gelişimlere ayak uydurmak şöyle dursun, çok gerilerden bile bu gelişmeleri, hizmet

27) **Karayalçın**, Türkiye Adalet Akademisi Niçin ve Nasıl Kurulmalıdır? Ankara 1972, s. 93; Aynı Yazar, Hukukda Öğretim - Kaynaklar - Problem Çözme, Ankara 1977, s. 7.

28) Bak. Aynı nitelikte : **Karayalçın**, Hukukda Öğretim - Kaynaklar - Problem Çözme, s. 8, 9, 10.

fazlalaşmasını takip edememektedir. Bu takip edememenin sebepleri arasında, a) personel yetersizliği, b) bilgi eksikliği, c) eğitim noksanlığı, d) malî güç, e) araç ve gereç yetersizliği yanında, f) yasama kuruluşu ile diğer ilgili makamların bu ihtiyaçları karşılamakta başvurdukları prosedürlerin çok uzun, dolambaçlı oluşunun da büyük payı vardır.

2. *Mahkemelerin kurulmasına ilişkin tek bir çerçeve yasası* bulunmaması, yargı hizmetinin arzu edilen hız ve etkinlikle yürütülmesini engellemektedir.

3. *Ceza Muhakemesi Kanunu* ile Ceza Kanunu ana kanunların, günümüzün koşullarına uymayan eski hükümleri taşıması, görevlerinin abartılmış olması, ceza yargılamasının hızlı, etkin ve ekonomik işlemlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu nedenle CMK ile CK kapsamında bulunan eski hükümlerin yetkili kurullarca *çağdaş bir süzgeçten* ve ayıklamadan geçirilmek suretile ceza mahkemelerini *aşırı yükten kurtarma* yoluna gidilmelidir. Yine bu konuda kabahat niteliğindeki eylemlerin arkaik olanlarının ceza mevzuatından çıkarılması yoluna gidilmelidir.

4. *Ceza Kanunu ile CMK'da* şimdiye kadar çeşitli değişiklikler yapılmış ise de, bu değişikliklerin özenli, organik bir bütünlük içinde yapıldığı söylenemez. Bu nedenle yapılacak değişiklikler, kanunun kendi sistemini diğer kanunlarla bağlantılarını bozmayacak bir biçimde gerçekleştirilmelidir.

5. Ceza adaletinin hızlı olarak, isabetli bir biçimde gerçekleşmesinde bilimsel katkısı çok önemli olan *Adli Tıp* müessesesi, malî olanaksızlıktan ötürü gerekli *modern teknik araç ve gereçten yoksundur*, öte yandan bu kurumun şubelerinde personel boşluğu bulunmaktadır. Hatta birçok şubenin de kapalı olması sonucu önemli işler, âcil işler incelenememe, ceza adaletinin dağıtımından sonucu etkileyen teknik bilgiler ceza yargılama mercilerine zamanında ulaşamamaktadır. Bu da davaların uzamasını doğurmaktadır.

Bu nedenle Adli Tıp Kurumunun tıbbî ve teknolojik gelişmeler gözönünde bulundurlarak günün ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde düzenlenmesi, artan iş sayısının, Tıp Fakültesi bulunan illerde şubeler açmak suretile yayılması yoluna gidilmelidir²⁹.

29) Bak. **Başbakanlık DPT.**, 4. Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1979 - 1983, DPT., 1664, Ankara, 1979, s. 481, no. 1738, s. 483.

6. 4666 sayılı Adli Sicil Kanunu da günlük ihtiyaçlara cevap verememektedir. Son yıllarda gelen iş sayısının sürekli bir şekilde artması sonucu, bunların sıraya konulması ve bülten halinde bastırılması gecikmiştir. Adli Sicil belgesi tesisinin insan gücüne dayalı olarak yapılması ve kadro azlığı sebebi ile 4 milyona yakın fişin işlemi yapılamamıştır. Bunun da ceza adaletini gereksiz bir biçimde uzattığı görülmektedir.

Bu nedenle günün ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelen Adli Sicil Kanununun yeniden düzenlenmesi, yığılmanın kaldırılmasını sağlamak amacı ile mekanizasyon dönemine acele olarak geçilmesi, adli sicil işlemlerinde, *ciddiyet, gizlilik, hızlilik ve güvenilirlik ilkelrinin* esas telâkki edilmesi şarttır.

VI. CEZA MAHKEMELERİNDE, İŞ YÜKÜNÜN AŞIRI DERECEDE BÜYÜMESİNDEN DOĞAN SEBEPLER

1. *Basit bir gözlem* dahi hukuk mahkemelerine paralel olarak ceza mahkemelerinde de çeşitli sebeplerden kaynaklanan büyük bir dava yükünü ortaya koyucu niteliktedir. Günümüzün hızlı değişen şartları, dengesiz toplumsal ekonomik gelişme, suçluluk oranlarında, suç türlerinde ve fertler arasında uyuşmazlık sayılarında gittikçe büyüyen oranlarda artışlara sebep olmuştur.

2. *İlk hüküm mahkemelerinde*, 1966 - 1977 yılları arasında iş hacmi; Ağır Ceza mahkemelerinde % 41.8, Toplu Basın işlerinde % 227, Asliye Ceza işlerinde % 46, Cumhuriyet Savcılığında % 34 oranında artmış bulunmaktadır³⁰.

Mevcut mahkeme ve personel sayısı, ihtiyaçları karşılamaktan çok uzaktır.

3. *Her mahkemenin bir yıl içinde* bakabileceği normal iş sayısı, yargı hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesinin sağlanabilmesi bakımından Adalet Bakanlığı ile Yüksek Hâkimler Kurulu

30) Bak. 4. Beşyillik Kalkınma Plânı 1979 - 1983, Ankara, 1979, s. 480, no. 1726.

tarafından şöyle tesbit edilmiştir : Ağır Ceza 250, Asliye Ceza 500, Sulh Ceza 1000, Trafik Mahkemeleri 400, Sorgu Hâkimlikleri 300 iş.

4. *Gelen iş sayısı*, belirtilen sayıların % 50'sini aşması halinde yeni bir mahkeme kurulması yoluna gidilmektedir. Bu hesaba göre yeniden her düzeyde, toplam olarak 311 mahkeme kurulması gerekmektedir. Yine bu hesaba göre Ağır Ceza Mahkemelerine bir başkan ve iki üyenin katılması sözkonusu olduğuna göre 1979 senesi itibarile 363 hâkime, ileriye yönelik olarak 5 yıllık bir zaman perspektifi içinde ise, 1042 hâkime daha ihtiyaç duyulmaktadır³¹.

Mevcut iş sayısına göre hâkimler, *yılda en az 1000 davaya bakmakla yükümlü* hale gelmektedir. İlginç bir örnek şudur : İstanbul Adliyesinin iş durumu şudur : İstanbul'da 6 Ağır Ceza Mahkemesinde bakılan dava sayısı 7.946 dır. Bir Ağır Ceza Mahkemesinin bir yılda bakabileceği dava sayısını gözönüne alırsak, İstanbul'da 32 Ağır Ceza Mahkemesinin kurulması gerekmektedir. Keza Ankara'da 2.742 Ağır Ceza davasına 6 Ağır Ceza Mahkemesinde bakılmaktadır. Bu durumda Ankara'da yeniden 5 Ağır Ceza Mahkemesinin kurulması gerekmektedir³².

Ülkede şu anda (1979) Ekim 486 hâkim açığı vardır. Dördüncü Beş Yıllık Plân döneminde gereksinme duyulan hâkim sayısı (1042) dir.

Bu kadar büyük işyükünün, mevcut hâkim ve mahkeme sayısı ile hızlı, isabetli, etkin bir ceza adaleti ile üstesinden gelinmesi mümkün değildir. Mutlaka işyükünün normal düzeye getirilmesi, ya da işyükü ile hâkim, mahkeme sayısı arasında, makul bir dengeyin kurulması şarttır.

5. *Öbür yandan* bu olumsuz gelişme, doğal olarak Yargıtay'a da büyük bir iş yükü getirmiş, Yargıtay'da daire ve personel sayısının artırılması, 1803 sayılı Af Yasası, *Sulh Mahkemelerinin kararlarına ilişkin düzenlemeler* dahi soruna çözüm olmamıştır.

30a) Bugün, (2000) hâkim açığı var.

31) Aynı yer, no. 1729 - 1730.

32) Yüksek Hâkimler Kurulu Başkanı **M. Mazhar Budak**'ın 1979 yılı Adli Araverme Nedeniyle Düzenlediği Basın Toplantısı Konuşması, Yargıtay Dergisi, 1979, sayı 4, s. 681.

6. *Türkiye'de ne yazık ki, enflasyonist bir suç politikası, ceza mahkemelerinin yükünü büsbütün artırıcı nitelik taşımaktadır*³³.

Suç teşkil eden fiillerin sayısı, topluluğu; amaçsız ve keyfî biçimde genişletilecek olursa, Türk Adalet Sisteminin işleyişi, doğal olarak bundan büyük zararlar görecektir. Bu nedenle ceza mahkemelerinin yükünün mutlaka azaltılması zorunludur. *Dekriminalizasyon ile depenalizasyon yöntemleri* ile gereksiz suç sayısının azaltılması yoluna gidilmelidir.

VII. KOORDİNASYON, ORGANİZASYON YOKLUĞUNDAN, YETERSİZLİĞİNDEN DOĞAN SEBEPLER

Türkiye'de, resmî daireler arasında, organik bir bütünlük içinde *koordineli çalışma, organize bir işbirliği*, ne yazık ki birçok şikâyetlere rağmen halen kurulabilmiş değildir. Kurulanlar da, verimli, başarılı müesseselerde olduğu düzeyde değildir.

Belirtmek gerekir ki, *bugün Türkiye, bir organizasyon krizi içindedir*. Türkiye'de, bir organizasyon içinde, verimli, başarılı, mutlu olmayan bir kişinin, başka bir ülkedeki organizasyon içinde pek verimli, başarılı, olduğunu, yaptığı işten zevk duyduğunu görüyoruz. İşletmecilik açısından yapılacak bir inceleme ile, sözkonusu olan bu olumsuz durumun kaynaklarını, sebeplerini araştırmak gerekir. Kanunlarda düzenleme veya müeyyide yetersizliği ücret ve istihdam siyaseti, ihtiyaçtan fazla personel çalıştırma, ya da tersi, başarıyı mükâfatlandırma ve başarısızlığı cezalandırmada isteksizlik veya yetersizlik, verim ve hizmet zevkini sağlayamayan bir çalışma ortamı v.b.³⁴.

Devlet daireleri, kamu kurumları arasındaki ilişkiler, kopukluklar, başarı ya da başarısızlıklar, tıpkı, fizikteki *bileşik kaplar* misali, birbiriyle aynı seviye içinde bulunurlar. Birisinde düzey, nasılsa, diğerinde de öyledir.

33) **Dönmezer**, Ceza Adaletinde Reform İlkeleri, s. 18.

34) **Karayalçın**, Hukukta Öğretim - Kaynaklar - Problem Çözme, Ankara, 1977, s. 5.

VIII. TOPLUMSAL ÖZELLİKLERDEN KAYNAKLANAN SEBEPLER

1. *Toplumumuz*, henüz çağdaş hızlılık kavramının yeteri ölçüde bilinci ve özlemi içinde değildir. Her toplumun kendine özgü bir hızlılık kavramı vardır. Türk toplumu, batının sür'at kavramına göre kendini ayarlamış değildir. Bu ayarlamama, ceza adaletinde de kendini göstermektedir.

2. *Türk toplumunun özelliklerinden doğan dinamizm kavrayışı*. Türk toplumunun belli başlı özelliklerinden birisini, *dinamizmi* oluşturmaktadır. Atatürk Türkiye'sinde devrimlerle büyük bir dinamizm hamlesine girilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, Ceza adaletinde bu dinamizm, çeşitli sebeplerden ötürü, gerileme doğrultusu göstermiştir. *Atatürk Hukuk Devrimi* döneminde büyük atılımlar yapılmıştır. Ancak daha sonraları, yapılması gereken pek çok sorunlar çözümlenmemiş olarak kalakalmıştır.

Böylesi bir toplum içinde *Türk Ceza hâkimi*, tenbel değil, ancak belirtmelidir ki, *randımansızdır*. Devlet de, Adalet Bakanlığı olarak Adalet işlerine, ceza adaletine, özendirici, hızlılığa çağdaşlığa v.b. yönelik çok köklü, yeterli büyük bir gayretin ne yazık ki mümessili olamamıştır. Bu husus, adalet dağıtımına tahsis edilen binaların, araç - gerecin, tahsisatın yalın bir müşahedesi ile derhal kendini gösterecektir. *Gayret ancak, takdir gördüğü takdirde, artar*. Ceza Adaleti hizmetleri de, gayretli kişilerle etkin, hızlı, çağdaş, âdil yapılabilir.

3. *Türk toplumunun temel özelliklerinden birisi de, kollektif çalışma yeteneğinin* olmaması, veya çok zayıf olmasıdır. Ceza davası aslında, birçok kamu hizmeti gibi, bir ekip çalışmasını zorunlu kılan kollektif bir faaliyettir. Bu çalışma, birbiriyle bağlantılı çarkların, birbirine uygun dönmesiyle başarılıdır. Oysa ceza davalarında, muhakemenin başlıca sülhelerinden biri olarak hâkim; savcı, müdafî, yardımcı adalet personeli yanında, tam randıman vermekten uzak bir bekleyiş içinde kalmaya mahkûmdur.

SONUÇ

Ceza Mahkemelerinin, kuruluşlarının yeni bir dinamizm içinde, çabukluk, etkinlik, rasyonellik, ekonomiklik ilkelerini uygulaması zorunlu, âcil bir önem kazanmıştır.

Daha verimli, daha etkin, daha hızlı, daha ekonomik, daha yaygın, daha âdil bir ceza adaleti hizmetinin gerçekleştirilmesi amacıyla sizleri saygıyla selâmlıyorum.